मन की बात

खंड ३

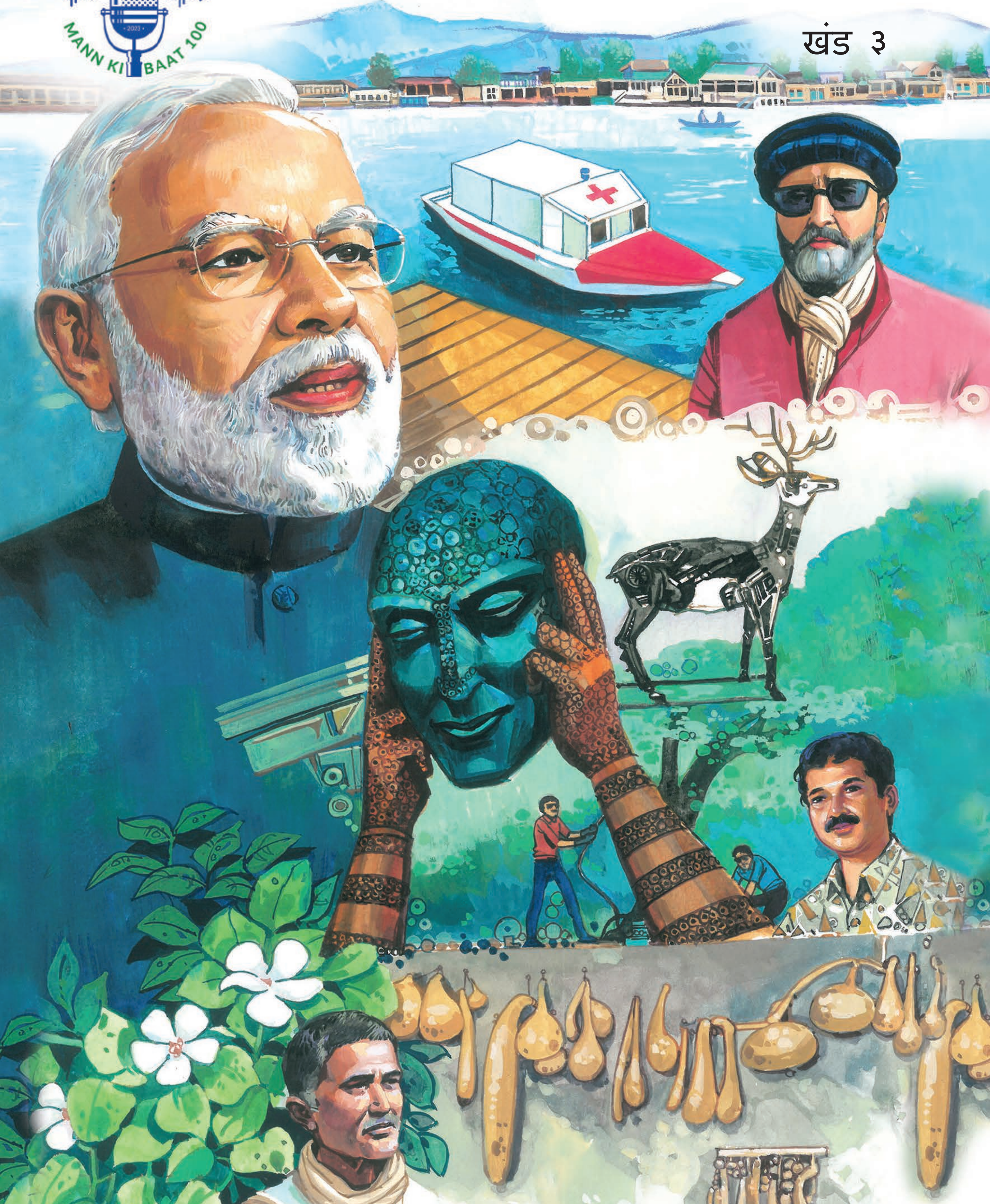

MANN KI BAAT
VOL.3

Script Writers
Sarda Mohan and Shashi Mukherjee

Illustrations and Cover Art
Dilip Kadam

Assistant Artist
Ravindra Mokate

Production
Amar Chitra Katha

Layout Artist
Tarangini Mukherjee

Published by
Amar Chitra Katha Pvt. Ltd

Marathi

ISBN - 978-81-19242-88-7

Amar Chitra Katha Pvt. Ltd, June 2023

© Ministry of Culture, Govt of India, June 2023
All rights reserved. This book is sold subject to the condition that the publication may not be reproduced, stored in a retrieval system (including but not limited to computers, disks, external drives, electronic or digital devices, e-readers, websites), or transmitted in any form or by any means (including but not limited to cyclostyling, photocopying, docutech or other reprographic reproductions, mechanical, recording, electronic, digital versions) without the prior written permission of the publisher, nor be otherwise circulated in any form of binding or cover other than that in which it is published and without a similar condition being imposed on the subsequent purchaser.

You can now get ACK stories as part of your classroom with **ACK Learn**, a unique learning platform that brings these stories to your school with a range of workshops. Find out more at **www.acklearn.com** or write to us at **acklearn@ack-media.com**.

आपला देश प्राचीन ज्ञान आणि प्रज्ञेने परिपूर्ण आहे, परंतु आधुनिकीकरणाच्या धावपळीत आपण बरेच काही विसरलो आहोत.

पुढे जाणे चांगले आहे, पण मागे वळून पाहणे आणि आपल्या पूर्वजांच्या विविध वारशांचे कौतुक करणेही तितकेच महत्वाचे आहे.

याच विचाराने मालिंग गोम्बू यांना झाडांपासून नव्हे, तर शुगू शेंग नावाच्या झुडपाच्या सालीपासून कागद बनवण्याच्या १००० वर्षे जुन्या कलेचे पुनरुज्जीवन करण्याची प्रेरणा मिळाली.

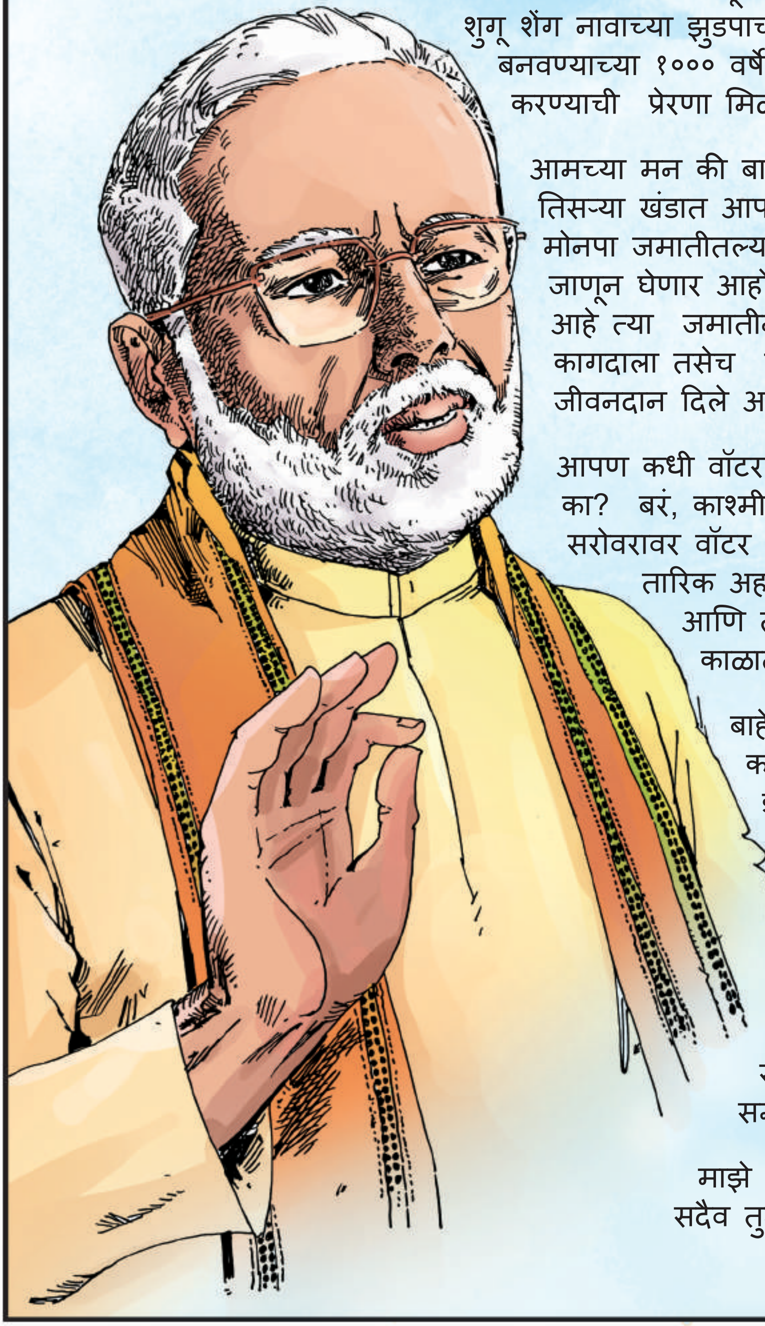

आमच्या मन की बात कॉमिक सीरिजच्या तिसऱ्या खंडात आपण अरुणाचल प्रदेशच्या मोनपा जमातीतल्या या अद्भुत माणसाबद्दल जाणून घेणार आहोत, ज्याने तो ज्या जमातीचा आहे त्या जमातीने बनवलेल्या पर्यावरण पूरक कागदाला तसेच मोनपा जमातीला नवीन जीवनदान दिले आहे .

आपण कधी वॉटर ॲम्ब्युलन्सबद्दल ऐकले आहे का? बरं, काश्मीरच्या श्रीनगरमधील सुंदर डल सरोवरावर वॉटर ॲम्ब्युलन्स सेवा चालवणाऱ्या तारिक अहमद पतलू यांची गोष्ट वाचा. आणि तेही कोविड-19 लॉकडाऊनच्या काळात.

बाहेर पडून असे काही तरी करणे जे आपल्या कम्फर्ट झोनमध्ये नाही, ते सोपे नाही. त्यासाठी धैर्य, जिद्द आणि अडचणींना सामोरे जाण्याची तयारी लागते. पण एकदा का तुम्ही तसे केले की, तुम्हाला चौकटीबाहेर जाऊन तुमचे मन तुम्हाला करायला सांगते ते करण्यात कमालीचे समाधान मिळेल.

माझे प्रेम आणि माझे आशीर्वाद सदैव तुमच्यापाठीशी आहेत.

अनुक्रमणिका

1	मालिंग गोम्बू	3
2	उर्गेन फुनसोग	6
3	श्रीनिवास पदकांडला	9
4	भाग्यश्री साहू	12
5	राम लोटन कुशवाहा	14
6	तारिक अहमद पटलू	17
7	संजय कच्छप	19
8	हरिश्चंद्र सिंह	22
9	सच्चिदानंद भारती	24
10	सिकरी टईसो	27
11	पी. एम. मुरुगेसन	30

मालिंग गोम्बू

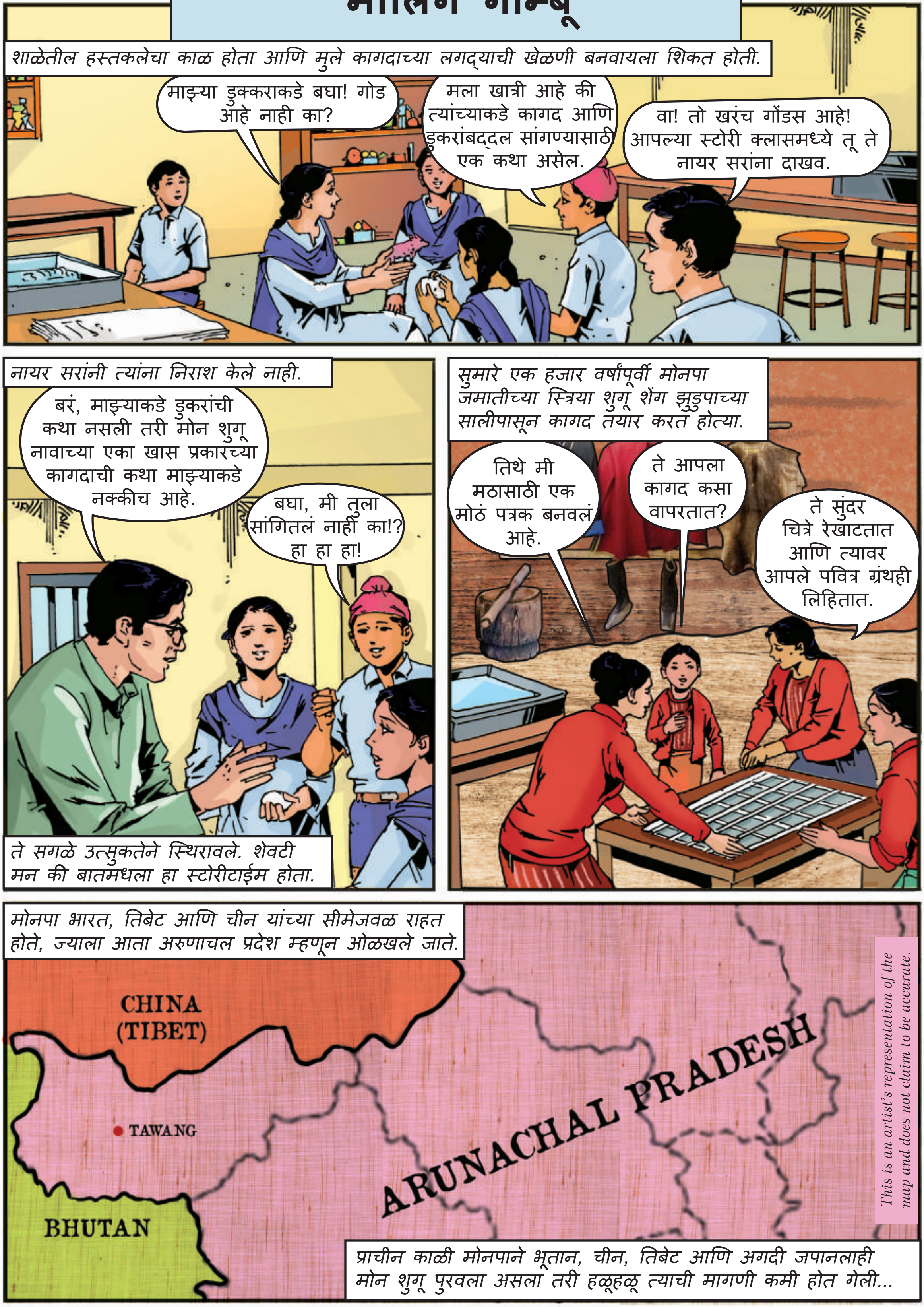

* सामान्यत: पॅपियर माचे म्हणून ओळखले जाते - कागदाचा लगदा आणि गोंद यांचे मिश्रण

* लाकडाच्या राखेत मिसळलेले पाणी

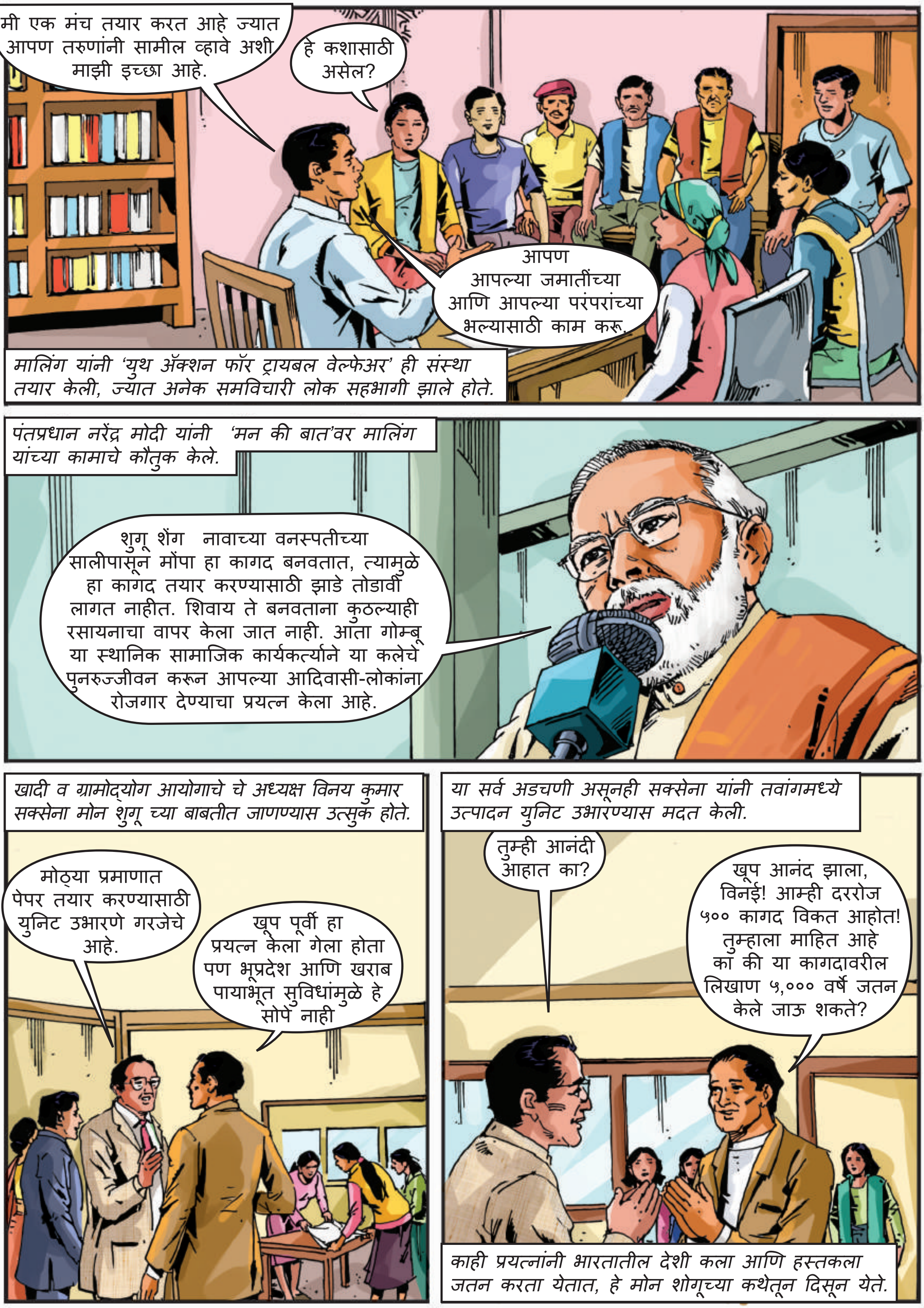
मी एक मंच तयार करत आहे ज्यात आपण तरुणांनी सामील व्हावे अशी माझी इच्छा आहे.
हे कशासाठी असेल?
आपण आपल्या जमातींच्या आणि आपल्या परंपरांच्या भल्यासाठी काम करू.
मालिंग यांनी 'युथ ॲक्शन फॉर ट्रायबल वेल्फेअर' ही संस्था तयार केली, ज्यात अनेक समविचारी लोक सहभागी झाले होते.
पंतप्रधान नरेंद्र मोदी यांनी 'मन की बात'वर मालिंग यांच्या कामाचे कौतुक केले.
शुगू शेंग नावाच्या वनस्पतीच्या सालीपासून मोंपा हा कागद बनवतात, त्यामुळे हा कागद तयार करण्यासाठी झाडे तोडावी लागत नाहीत. शिवाय ते बनवताना कुठल्याही रसायनाचा वापर केला जात नाही. आता गोम्बू या स्थानिक सामाजिक कार्यकर्त्याने या कलेचे पुनरुज्जीवन करून आपल्या आदिवासी-लोकांना रोजगार देण्याचा प्रयत्न केला आहे.
खादी व ग्रामोद्योग आयोगाचे चे अध्यक्ष विनय कुमार सक्सेना मोन शुगू च्या बाबतीत जाणण्यास उत्सुक होते.
मोठ्या प्रमाणात पेपर तयार करण्यासाठी युनिट उभारणे गरजेचे आहे.
खूप पूर्वी हा प्रयत्न केला गेला होता पण भूप्रदेश आणि खराब पायाभूत सुविधांमुळे हे सोपे नाही
या सर्व अडचणी असूनही सक्सेना यांनी तवांगमध्ये उत्पादन युनिट उभारण्यास मदत केली.
तुम्ही आनंदी आहात का?
खूप आनंद झाला, विनई! आम्ही दररोज ५०० कागद विकत आहोत! तुम्हाला माहित आहे का की या कागदावरील लिखाण ५,००० वर्षे जतन केले जाऊ शकते?
काही प्रयत्नांनी भारतातील देशी कला आणि हस्तकला जतन करता येतात, हे मोन शोगूच्या कथेतून दिसून येते.

उर्गेन फुनसोग

*लडाखची भाषा भोटीमधील आई
^भारत-तिब्बती सीमा पुलिस

** भोटी येथे मोठी बहीण

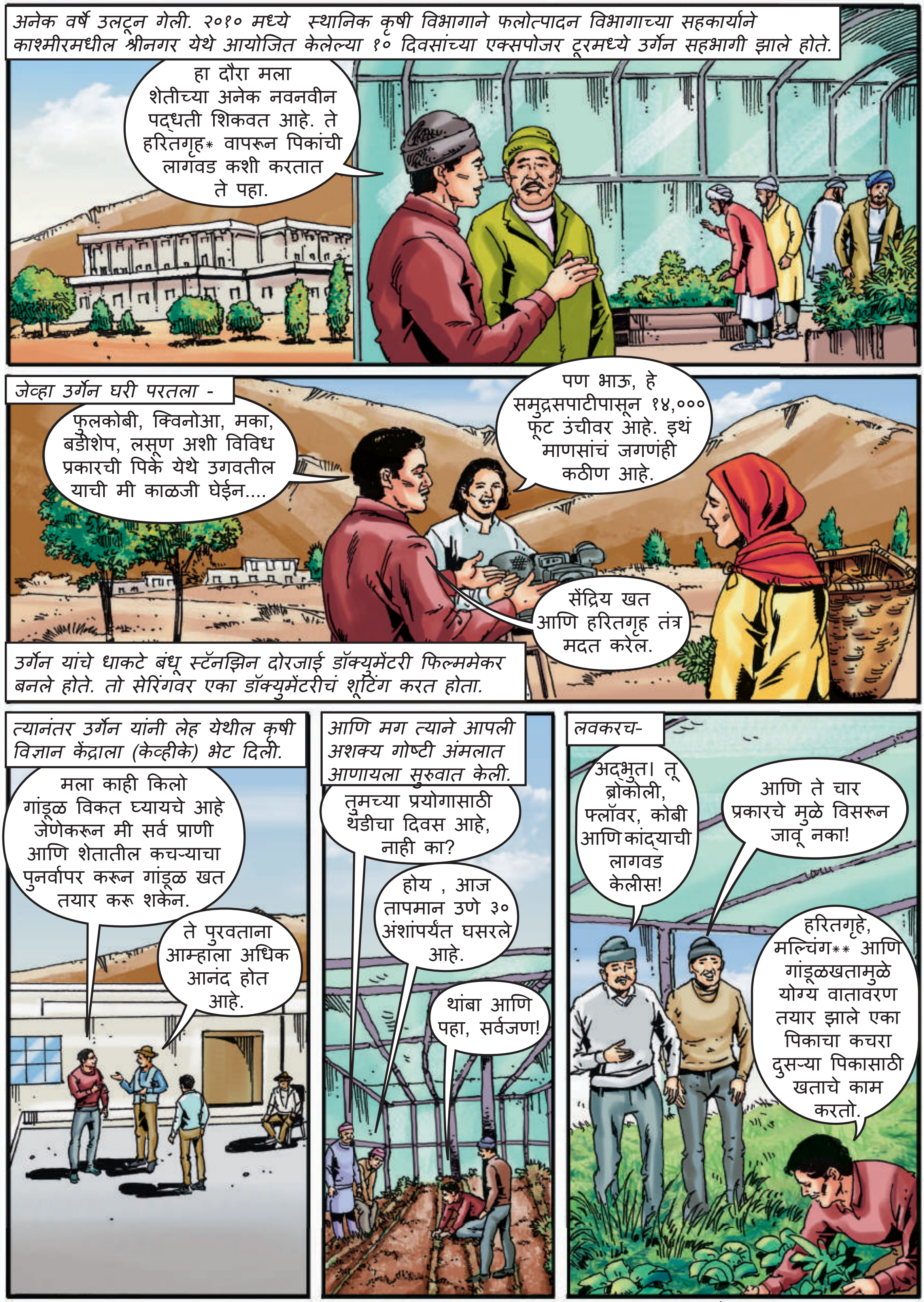

* काच किंवा प्लास्टिकपासून बनवलेली रचना जी हवामान-नियंत्रित परिस्थिती तयार करते
^ सेंद्रिय खत

** उष्णता, थंडी किंवा कोरडेपणापासून जमिनीचे संरक्षण करण्यासाठी भूसा आणि इतर वनस्पती सामग्रीने जमीन झाकणे

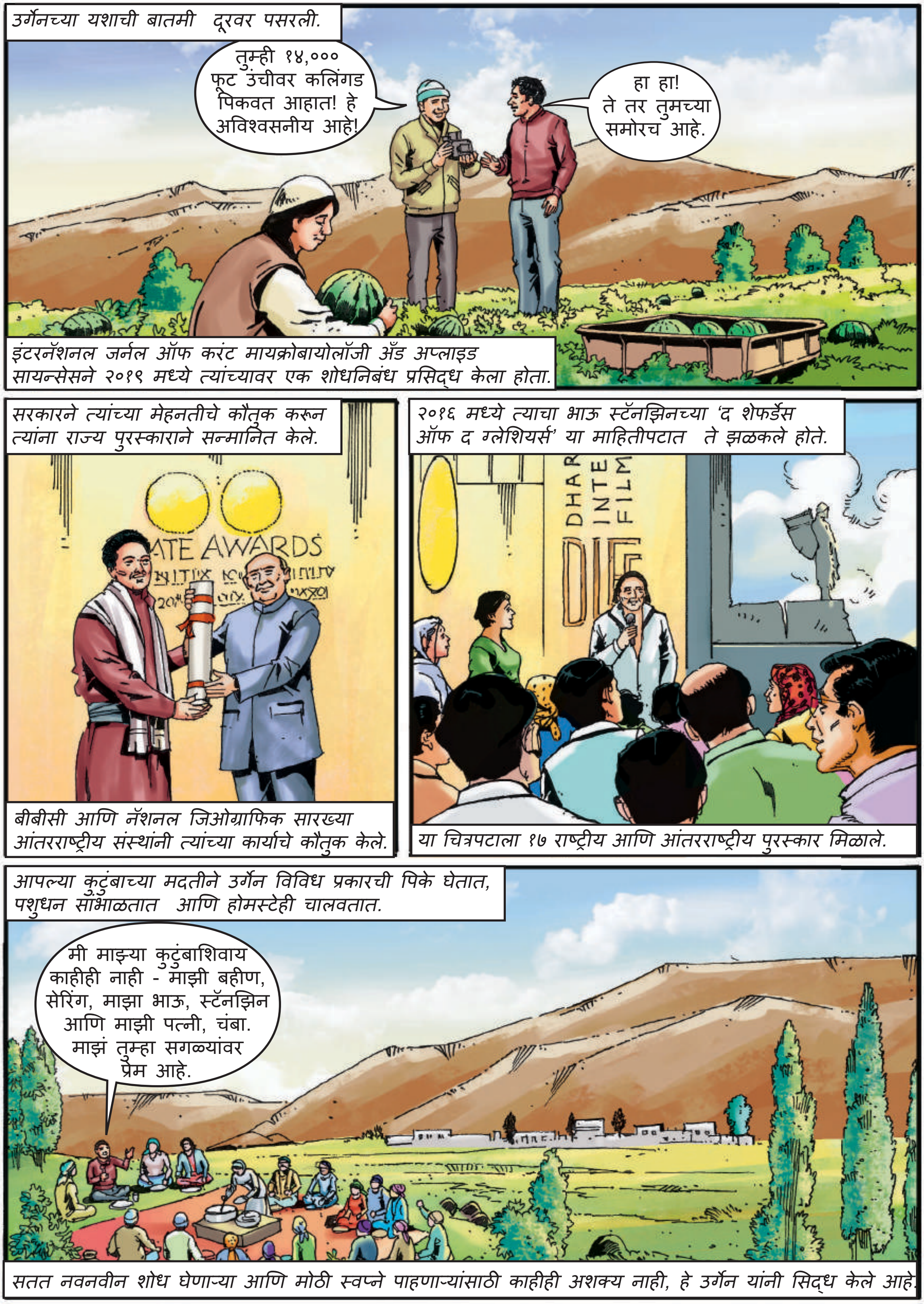
उर्गेनच्या यशाची बातमी दूरवर पसरली.
तुम्ही १४,००० फूट उंचीवर कलिंगड पिकवत आहात! हे अविश्वसनीय आहे!
हा हा! ते तर तुमच्या समोरच आहे.
इंटरनॅशनल जर्नल ऑफ करंट मायक्रोबायोलॉजी अँड अप्लाइड सायन्सेसने २०१९ मध्ये त्यांच्यावर एक शोधनिबंध प्रसिद्ध केला होता.
सरकारने त्यांच्या मेहनतीचे कौतुक करून त्यांना राज्य पुरस्काराने सन्मानित केले.
बीबीसी आणि नॅशनल जिओग्राफिक सारख्या आंतरराष्ट्रीय संस्थांनी त्यांच्या कार्याचे कौतुक केले.
२०१६ मध्ये त्याचा भाऊ स्टॅनझिनच्या 'द शेफर्डेस ऑफ द ग्लेशियर्स' या माहितीपटात ते झळकले होते.
या चित्रपटाला १७ राष्ट्रीय आणि आंतरराष्ट्रीय पुरस्कार मिळाले.
आपल्या कुटुंबाच्या मदतीने उर्गेन विविध प्रकारची पिके घेतात, पशुधन सांभाळतात आणि होमस्टेही चालवतात.
मी माझ्या कुटुंबाशिवाय काहीही नाही - माझी बहीण, सेरिंग, माझा भाऊ, स्टॅनझिन आणि माझी पत्नी, चंबा. माझं तुम्हा सगळ्यांवर प्रेम आहे.
सतत नवनवीन शोध घेणाऱ्या आणि मोठी स्वप्ने पाहणाऱ्यांसाठी काहीही अशक्य नाही, हे उर्गेन यांनी सिद्ध केले आहे.

श्रीनिवास पदकांडला

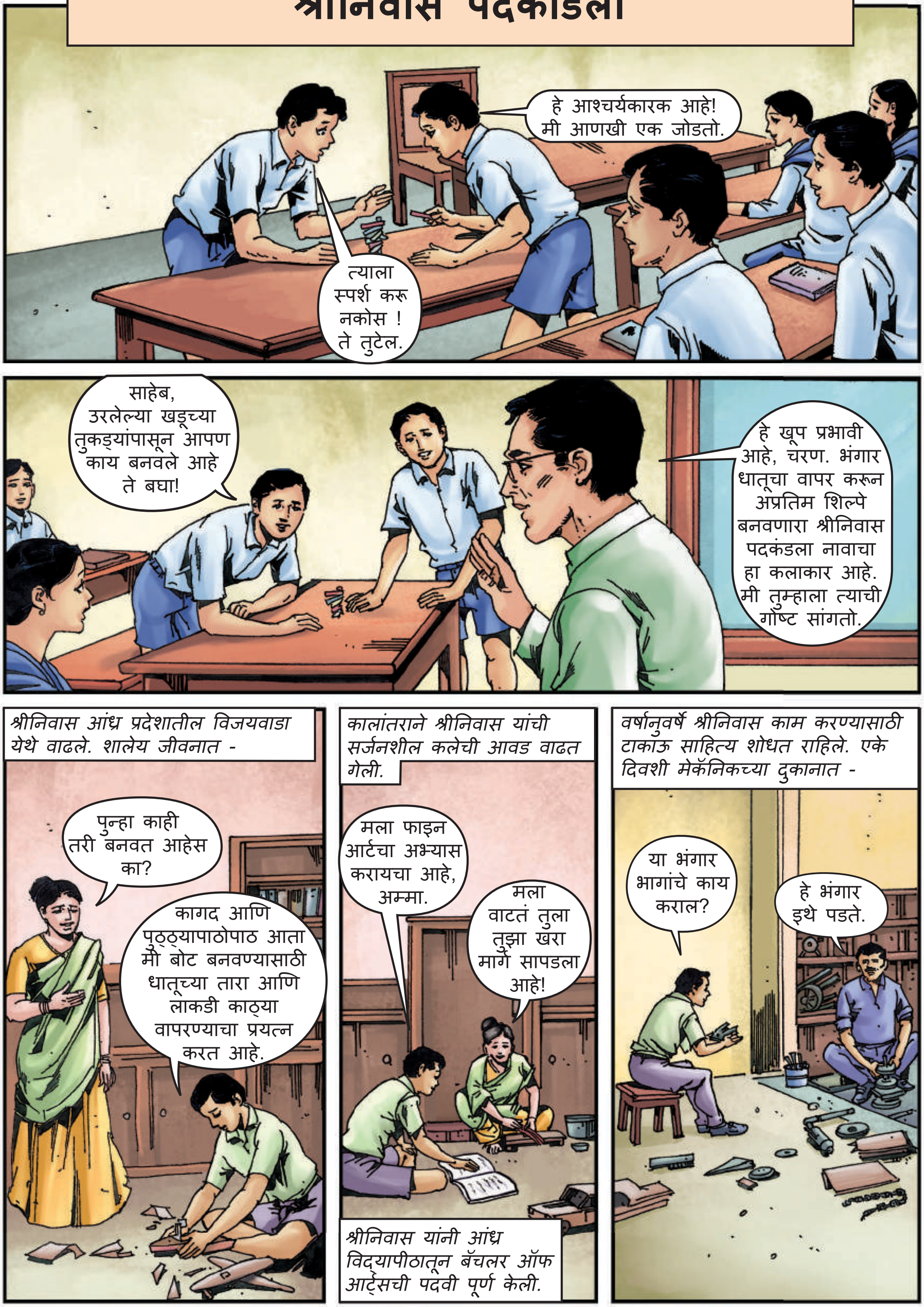

त्याला स्पर्श करू नकोस ! ते तुटेल.
हे आश्चर्यकारक आहे! मी आणखी एक जोडतो.
साहेब, उरलेल्या खडूच्या तुकड्यांपासून आपण काय बनवले आहे ते बघा!
हे खूप प्रभावी आहे, चरण. भंगार धातूचा वापर करून अप्रतिम शिल्पे बनवणारा श्रीनिवास पदकंडला नावाचा हा कलाकार आहे. मी तुम्हाला त्याची गोष्ट सांगतो.
श्रीनिवास आंध्र प्रदेशातील विजयवाडा येथे वाढले. शालेय जीवनात -
पुन्हा काही तरी बनवत आहेस का?
कागद आणि पुठ्ठ्यापाठोपाठ आता मी बोट बनवण्यासाठी धातूच्या तारा आणि लाकडी काठ्या वापरण्याचा प्रयत्न करत आहे.
कालांतराने श्रीनिवास यांची सर्जनशील कलेची आवड वाढत गेली.
मला फाइन आर्टचा अभ्यास करायचा आहे, अम्मा.
मला वाटतं तुला तुझा खरा मार्ग सापडला आहे!
श्रीनिवास यांनी आंध्र विद्यापीठातून बॅचलर ऑफ आर्ट्सची पदवी पूर्ण केली.
वर्षानुवर्षे श्रीनिवास काम करण्यासाठी टाकाऊ साहित्य शोधत राहिले. एके दिवशी मेकॅनिकच्या दुकानात -
या भंगार भागांचे काय कराल?
हे भंगार इथे पडते.

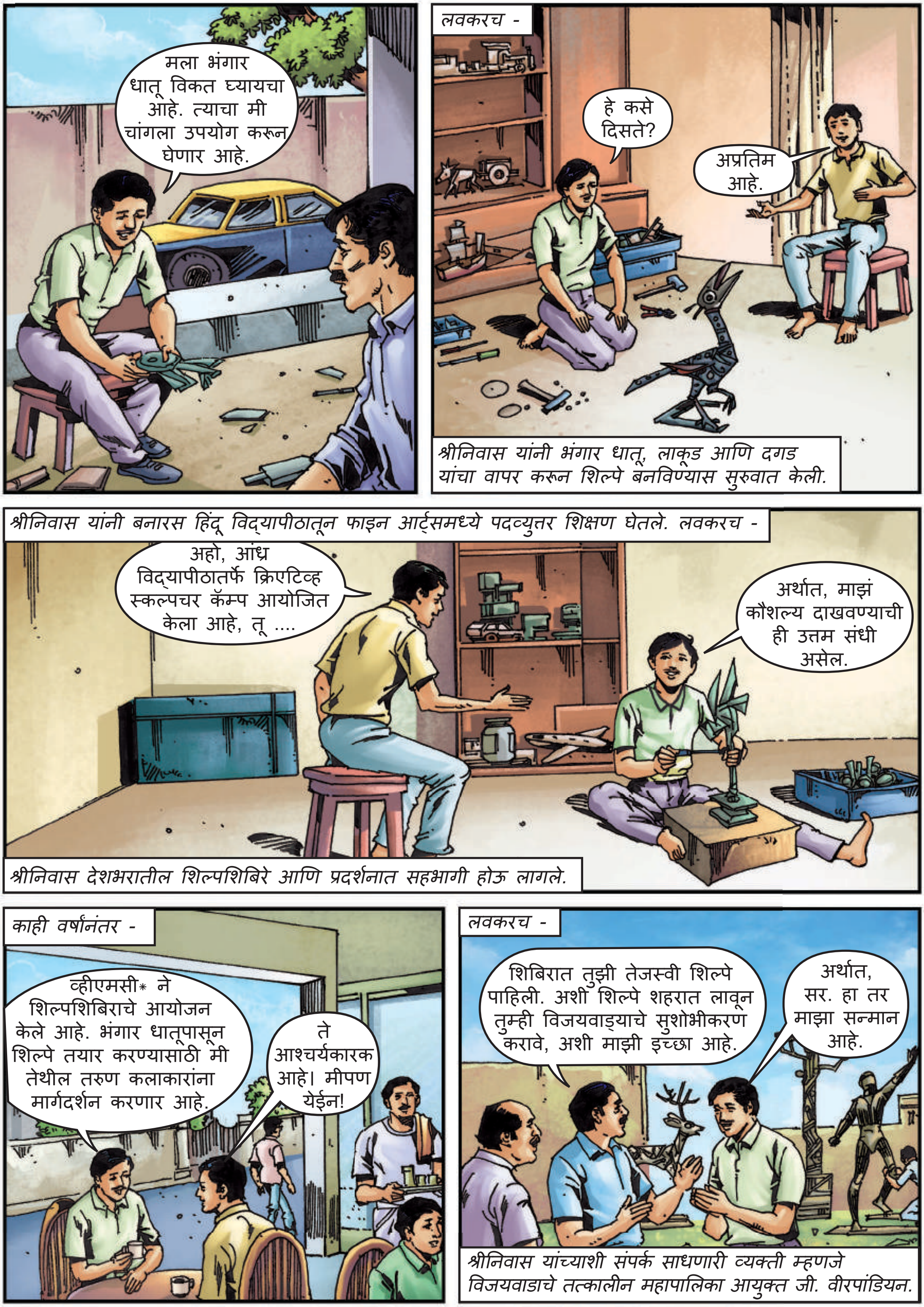

मला भंगार धातू विकत घ्यायचा आहे. त्याचा मी चांगला उपयोग करून घेणार आहे.
लवकरच -
हे कसे दिसते?
अप्रतिम आहे.
श्रीनिवास यांनी भंगार धातू, लाकूड आणि दगड यांचा वापर करून शिल्पे बनविण्यास सुरुवात केली.
श्रीनिवास यांनी बनारस हिंदू विद्यापीठातून फाइन आर्ट्समध्ये पदव्युत्तर शिक्षण घेतले. लवकरच -
अहो, आंध्र विद्यापीठातर्फे क्रिएटिव्ह स्कल्पचर कॅम्प आयोजित केला आहे, तू ....
अर्थात, माझं कौशल्य दाखवण्याची ही उत्तम संधी असेल.
श्रीनिवास देशभरातील शिल्पशिबिरे आणि प्रदर्शनात सहभागी होऊ लागले.
काही वर्षांनंतर -
व्हीएमसी* ने शिल्पशिबिराचे आयोजन केले आहे. भंगार धातूपासून शिल्पे तयार करण्यासाठी मी तेथील तरुण कलाकारांना मार्गदर्शन करणार आहे.
ते आश्चर्यकारक आहे। मीपण येईन!
लवकरच -
शिबिरात तुझी तेजस्वी शिल्पे पाहिली. अशी शिल्पे शहरात लावून तुम्ही विजयवाड्याचे सुशोभीकरण करावे, अशी माझी इच्छा आहे.
अर्थात, सर. हा तर माझा सन्मान आहे.
श्रीनिवास यांच्याशी संपर्क साधणारी व्यक्ती म्हणजे विजयवाडाचे तत्कालीन महापालिका आयुक्त जी. वीरपांडियन.

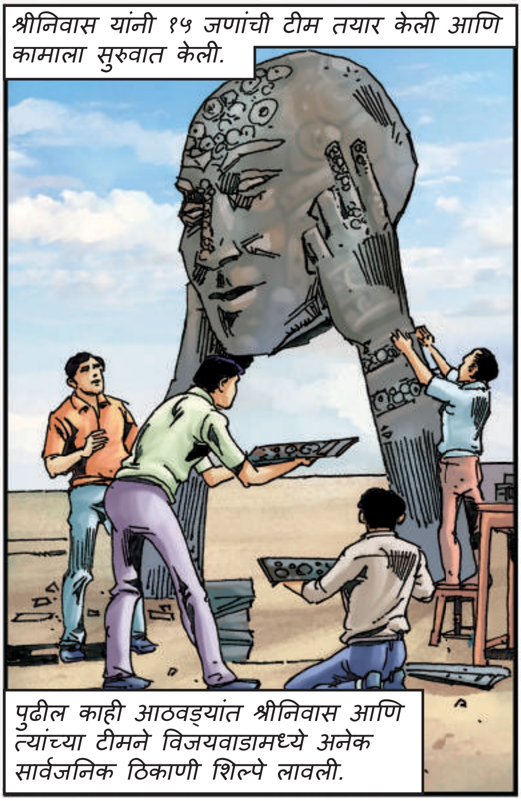

*आंध्र प्रदेशातील आणखी एक शहर

भाग्यश्री साहू

* नैसर्गिक रंगांचा वापर करून कापडावर केलेले स्क्रॉल पेंटिंग

^ पुरी जिला, ओडिशा मध्ये मास्टर ऑफ टेक्नोलॉजी

** पट्टचित्र कलाकारांचे गाव

काही महिन्यांनंतर -
तू खरोखरच यांना विकण्याचा विचार केला पाहिजे! ते खूप सुंदर आहेत.
तू मला कॅनव्हासवर बनवून देवू शकशील का? मी ते घरी घेऊन जाईन.
नक्की, मी तुझ्यासाठी एक बनवीन, पण कॅनव्हास?
भाग्यश्री आपल्या मैत्रिणींना घेऊन ढेंकनालयेथील ब्राह्मणी नदीवर गेली.
या दगडांवर मी चित्र काढू शकते. ते गोलाकार, गुळगुळीत आणि योग्य आकाराचे असतात.
मस्त कल्पना! हे कॅनव्हासपेक्षाही चांगले असू शकते.
भाग्यश्रीचे रंगवलेले दगड लवकरच खूप लोकप्रिय झाले.
वाह, हे आश्चर्यकारक आहेत! मला विश्वासबसत नाही की तू हे चित्र रेखाटले आहेस.
धन्यवाद! या दगडांना नवं आयुष्य देण्यात मला मजा येत आहे.
महामारीच्या काळात भाग्यश्रीने रिकाम्या बाटल्या, डबे आणि बल्ब गोळा करण्यास सुरुवात केली . काही दिवसांनी -
आई, तुम्ही या बाटल्या आणि बल्ब ओळखता का?
छान केले! तुम्ही केवळ कलाकार नाही, तर पर्यावरणालाही मदत करत आहात.
भाग्यश्रीप्रमाणेच कदाचित आपण सर्व जण कलेच्या माध्यमातून आपल्या आयुष्यात आणि आजूबाजूच्या जगात रंग भरू शकू.

राम लोटन कुशवाहा

राम लोटन कुशवाहा आणि त्यांचे कुटुंब मध्य प्रदेशातील सतना जिल्ह्यातील अंतरवेडिया गावचे रहिवासी आहेत.

*वडील

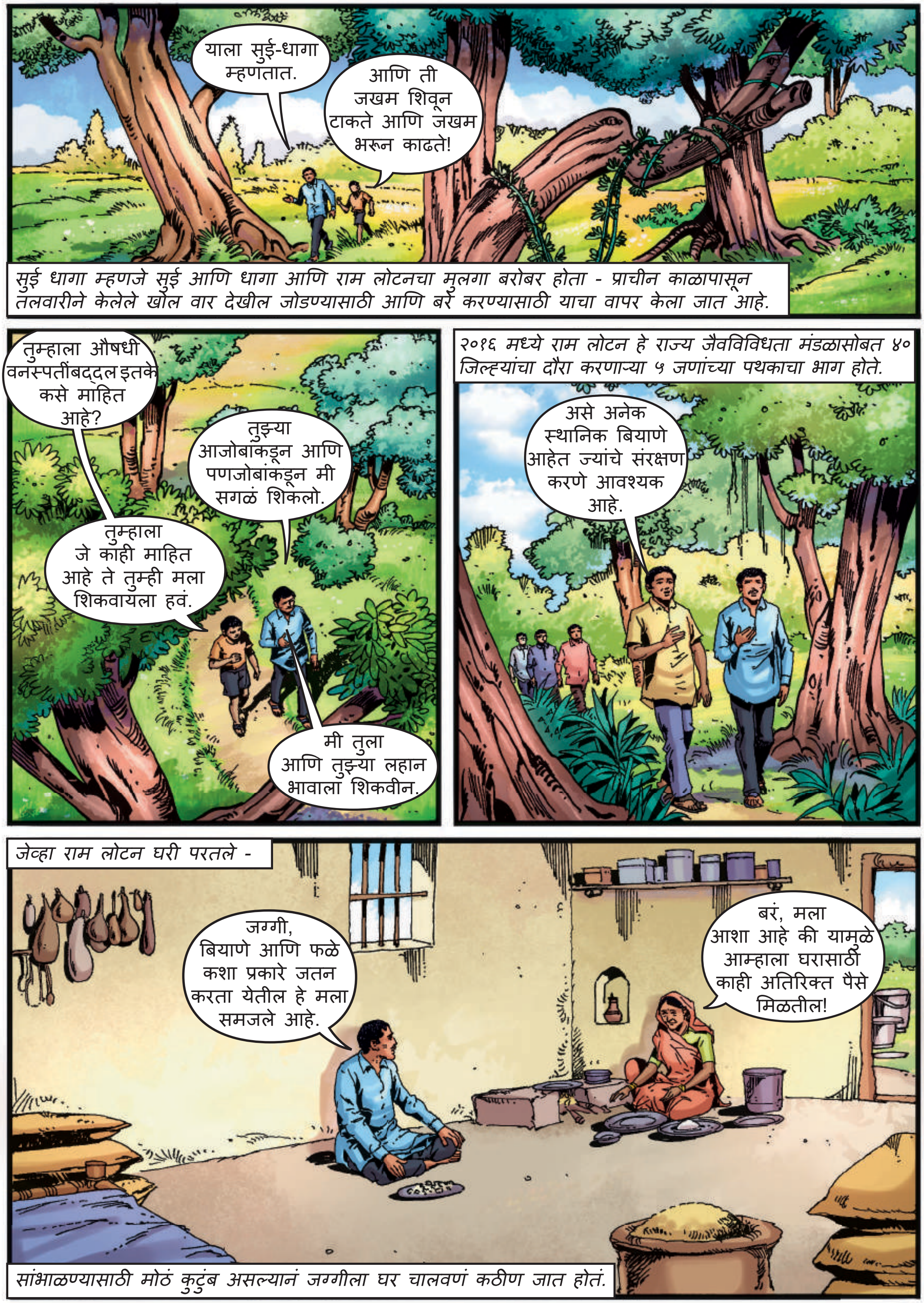
याला सुई-धागा म्हणतात.
आणि ती जखम शिवून टाकते आणि जखम भरून काढते!
सुई धागा म्हणजे सुई आणि धागा आणि राम लोटनचा मुलगा बरोबर होता - प्राचीन काळापासून तलवारीने केलेले खोल वार देखील जोडण्यासाठी आणि बरे करण्यासाठी याचा वापर केला जात आहे.
तुम्हाला औषधी वनस्पतींबद्दल इतके कसे माहित आहे?
तुझ्या आजोबांकडून आणि पणजोबांकडून मी सगळं शिकलो.
तुम्हाला जे काही माहित आहे ते तुम्ही मला शिकवायला हवं.
मी तुला आणि तुझ्या लहान भावाला शिकवीन.
२०१६ मध्ये राम लोटन हे राज्य जैवविविधता मंडळासोबत ४० जिल्ह्यांचा दौरा करणाऱ्या ५ जणांच्या पथकाचा भाग होते.
असे अनेक स्थानिक बियाणे आहेत ज्यांचे संरक्षण करणे आवश्यक आहे.
जेव्हा राम लोटन घरी परतले -
जग्गी, बियाणे आणि फळे कशा प्रकारे जतन करता येतील हे मला समजले आहे.
बरं, मला आशा आहे की यामुळे आम्हाला घरासाठी काही अतिरिक्त पैसे मिळतील!
सांभाळण्यासाठी मोठं कुटुंब असल्यानं जग्गीला घर चालवणं कठीण जात होतं.

औषधी वनस्पती आणि भाज्यांचे संवर्धन करण्याच्या प्रयत्नात राम लोटन यांनी दूरदूर पर्यन्त फिरून बियाणी गोळा केली. हिमालयातून...
भाई, मला ब्राह्मी मुळ कुठे सापडेल?
... सातपुडा आणि विंध्य पर्वतरांगांना.
राम लोटन यांनी आपल्या दीड एकर जमिनीवर २५० प्रकारच्या औषधी वनस्पती आणि देशी भाजीपाल्याची लागवड केली आहे.
हिमालयात जी झाडे उगवतात ती इथे वाढू शकत नाहीत असे म्हणत लोकांनी मला परावृत्त केले. पण पहा, ती कशी सुंदर वाढत आहेत.
तुमच्या हातात जादू आहे, राम लोटन जी!
राम लोटन यांच्या घरात 'देसी' म्युझियम आहे, ज्यात अनेक प्रकारचे दुधी आणि अनेक दुर्मिळ बिया आहेत.
राम लोटन जींच्या प्रयत्नांमुळे आम्हाला आमच्या देशी वनस्पतींबद्दल अभिमान आणि जाणीव होते.
राम लोटनच्या प्रवासात सावधगिरीचा आवाज जग्गीच आहे आणि तो ठामपणे सहमत आहे.
हे म्हातारे होत चालले आहेत आणि त्यांना स्वत:चे काम सुरू ठेवण्यासाठी मदतीची आवश्यकता आहे.
जमिनीवर कुंपण घालण्याची आणि वर्षभर पाणी पुरवठ्यासाठी विहीर खोदण्याची मदत मिळाली, तर आमचे अनमोल बियाणे जतन करण्यासाठी मी बरेच काही करू शकेन.

तारिक अहमद पतलू

श्रेयस, चरण आणि पारुल आज गैरहजर का आहेत?
मला आशा आहे की त्यांना पुन्हा कोव्हिड नसावा.
मलाही तशी आशा आहे. रुग्णालयांमध्ये खाटांची कमतरता असल्याने अनेकांचे हाल झाले. खेड्यापाड्यांमधली परिस्थिती तर आणखीच बिकट होती.
हे खरे आहे, पण जे लोकांना मदत करण्यासाठी बाहेर पडले त्यांना आपण विसरता कामा नये. जसे की, काश्मीर मधले तारिक अहमद पतलू.
काश्मीरमधील श्रीनगरच्या सुंदर तलावांवर हंजी किंवा ‘जलवासी’ नावाच्या लोकांचा समूह राहतो. ते बोटींवर राहतात आणि काम करतात. जमिनीवर जाण्यासाठी ते शिकारा नावाच्या छोट्या बोटीवाल्यांना विनंती करून किंवा ‘तार’ वापरतात.
2020 मध्ये, जेव्हा कोविड -19 महामारीने जगावर थैमान घातले -
अहो! मी श्वास घेऊ शकत नाही। कृपया मला दवाखान्यात घेऊन जा।
मी तुला घेऊन जाऊ शकत नाही. मला संसर्ग होऊ द्यायचा नाही
तारिक अहमद पतलू हा डल तलावावरील हाऊसबोटचा मालक होता. त्याला कोरोनाची लागण झाली होती पण त्याला दवाखान्यात नेण्यास कोणीही तयार नव्हते.
शेवटी एक मित्र त्याला घेऊन गेला. हॉस्पिटलमध्ये -
माझे बरेच लोक मरत आहेत कारण ते वेळेवर रुग्णालयात पोहोचू शकत नाहीत
सुदैवाने, तारिक सावरला, परंतु सर्व काही ठीक करण्याची प्रचंड आवश्यकता होती.

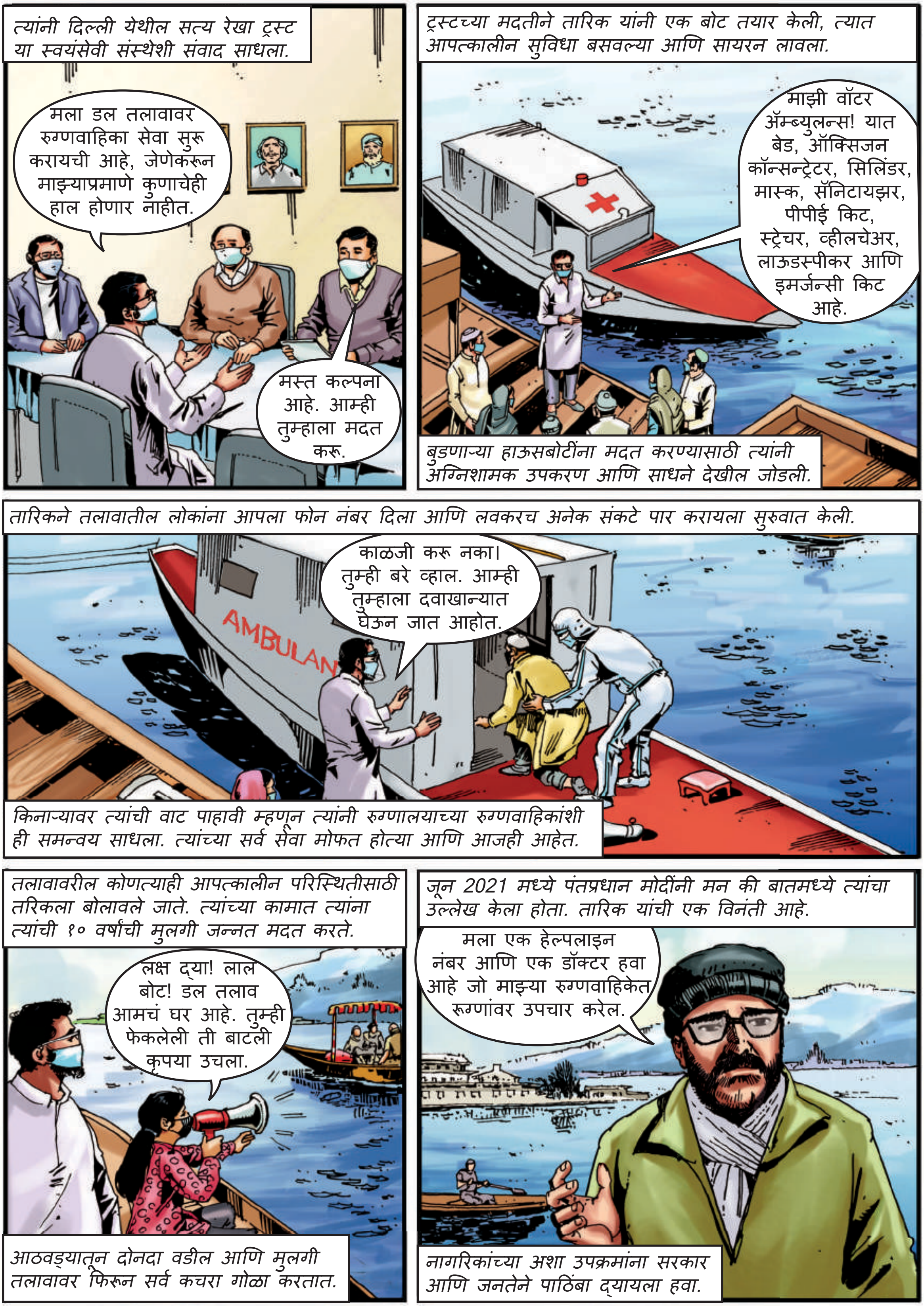
त्यांनी दिल्ली येथील सत्य रेखा ट्रस्ट या स्वयंसेवी संस्थेशी संवाद साधला.
मला डल तलावावर रुग्णवाहिका सेवा सुरू करायची आहे, जेणेकरून माझ्याप्रमाणे कुणाचेही हाल होणार नाहीत.
मस्त कल्पना आहे. आम्ही तुम्हाला मदत करू.
ट्रस्टच्या मदतीने तारिक यांनी एक बोट तयार केली, त्यात आपत्कालीन सुविधा बसवल्या आणि सायरन लावला.
माझी वॉटर ॲम्ब्युलन्स! यात बेड, ऑक्सिजन कॉन्सन्ट्रेटर, सिलिंडर, मास्क, सॅनिटायझर, पीपीई किट, स्ट्रेचर, व्हीलचेअर, लाऊडस्पीकर आणि इमर्जन्सी किट आहे.
बुडणाऱ्या हाऊसबोटींना मदत करण्यासाठी त्यांनी अग्निशामक उपकरण आणि साधने देखील जोडली.
तारिकने तलावातील लोकांना आपला फोन नंबर दिला आणि लवकरच अनेक संकटे पार करायला सुरुवात केली.
काळजी करू नका। तुम्ही बरे व्हाल. आम्ही तुम्हाला दवाखान्यात घेऊन जात आहोत.
AMBULAN
किनाऱ्यावर त्यांची वाट पाहावी म्हणून त्यांनी रुग्णालयाच्या रुग्णवाहिकांशी ही समन्वय साधला. त्यांच्या सर्व सेवा मोफत होत्या आणि आजही आहेत.
तलावावरील कोणत्याही आपत्कालीन परिस्थितीसाठी तरिकला बोलावले जाते. त्यांच्या कामात त्यांना त्यांची १० वर्षांची मुलगी जन्नत मदत करते.
लक्ष द्या! लाल बोट! डल तलाव आमचं घर आहे. तुम्ही फेकलेली ती बाटली कृपया उचला.
आठवड्यातून दोनदा वडील आणि मुलगी तलावावर फिरून सर्व कचरा गोळा करतात.
जून 2021 मध्ये पंतप्रधान मोदींनी मन की बातमध्ये त्यांचा उल्लेख केला होता. तारिक यांची एक विनंती आहे.
मला एक हेल्पलाइन नंबर आणि एक डॉक्टर हवा आहे जो माझ्या रुग्णवाहिकेत रुग्णांवर उपचार करेल.
नागरिकांच्या अशा उपक्रमांना सरकार आणि जनतेने पाठिंबा द्यायला हवा.

संजय कच्छप

शाळेच्या ग्रंथालयाला पुस्तकांचा नवा संग्रह मिळत असल्याचे ऐकले.
ते आश्चर्यकारक आहे! गावात राहणारी माझी चुलत बहीण पिंकी हिच्या शाळेत वाचनालयसुद्धा नाही.
कदाचित खेड्यापाड्यात ग्रंथालये नसावीत.
आजची 'मन की बात' ची कथा झारखंडच्या लायब्ररी मॅन संजय कच्छप नावाच्या माणसाची आहे.
झारखंडमधील एका दुर्गम गावात राहणारे संजय कच्छप हे राज्य सरकारचे कर्मचारी आहेत. एके दिवशी संध्याकाळी -,
आणखी १५ मिनिटे. मी अजून पुस्तक वाचून संपवलेलं नाही.
नाही। मी फार काळ थांबू शकत नाही. तू आधीच एक तास घेतला आहेस!
अरे, हे काय चाललंय?
आमच्याकडे इतिहासाच्या पुस्तकाची एकच प्रत आहे. आम्ही दोघेही गुप्त साम्राज्याचा अभ्यास करत आहोत. मलाही पुस्तकाची गरज आहे.
या विद्यार्थ्यांना वाचण्यासाठी पुरेशी पुस्तके मिळावीत अशी माझी इच्छा आहे. मला माहित आहे की मी काय करेन.
दुसऱ्या दिवशी सकाळी संजय जवळच्या चहाच्या दुकानात गेला.
अरे, हे काय चाललंय? गावातील ज्येष्ठांना मी कुठे भेटू शकतो?
आमच्याकडे एक कम्युनिटी सेंटर आहे जिथे ते दररोज सकाळी भेटतात आणि गावातील अनेक गोष्टींवर चर्चा करतात.

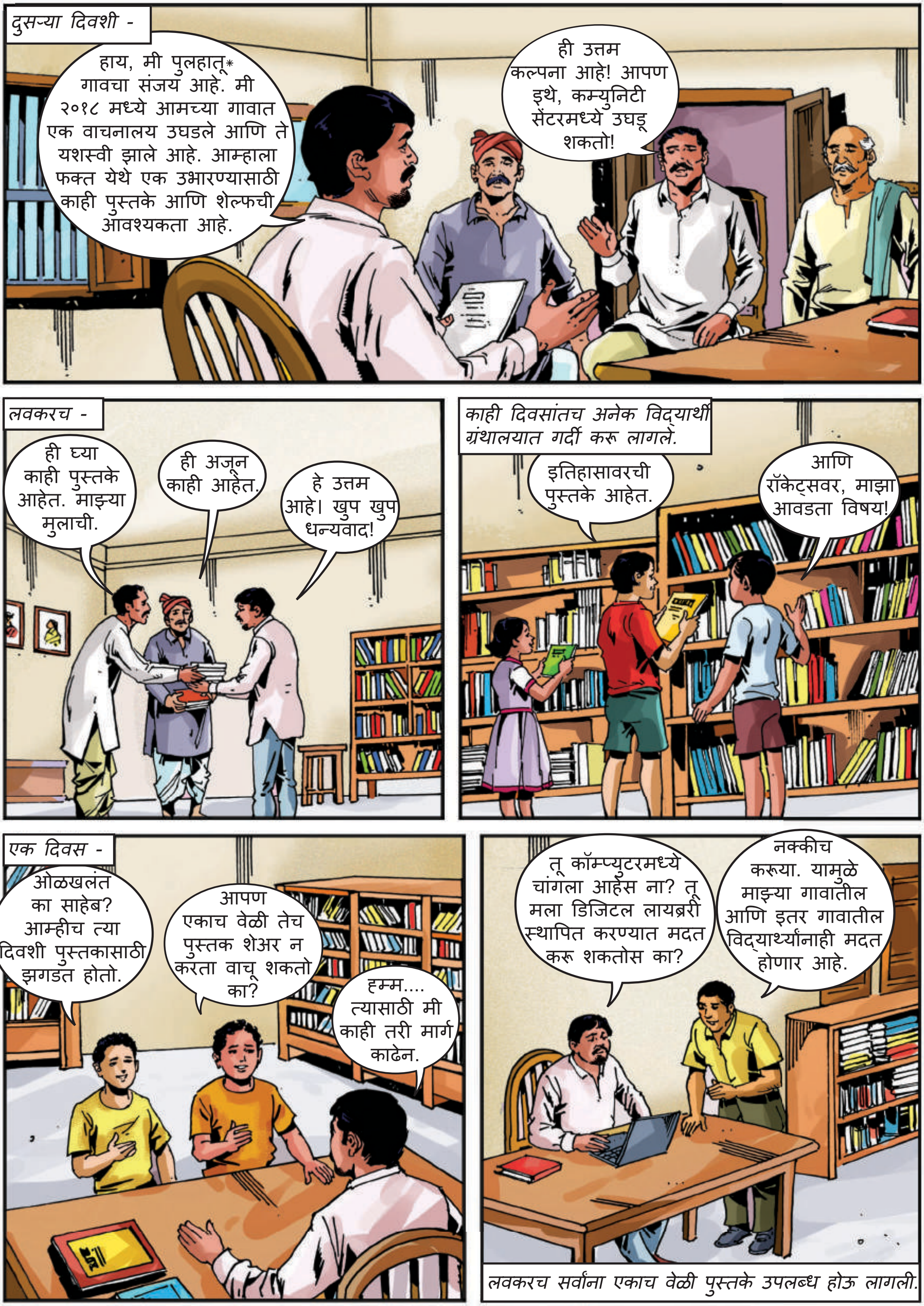

*पश्चिम सिंहभूम जिल्ह्यातील एक गाव, झारखंड

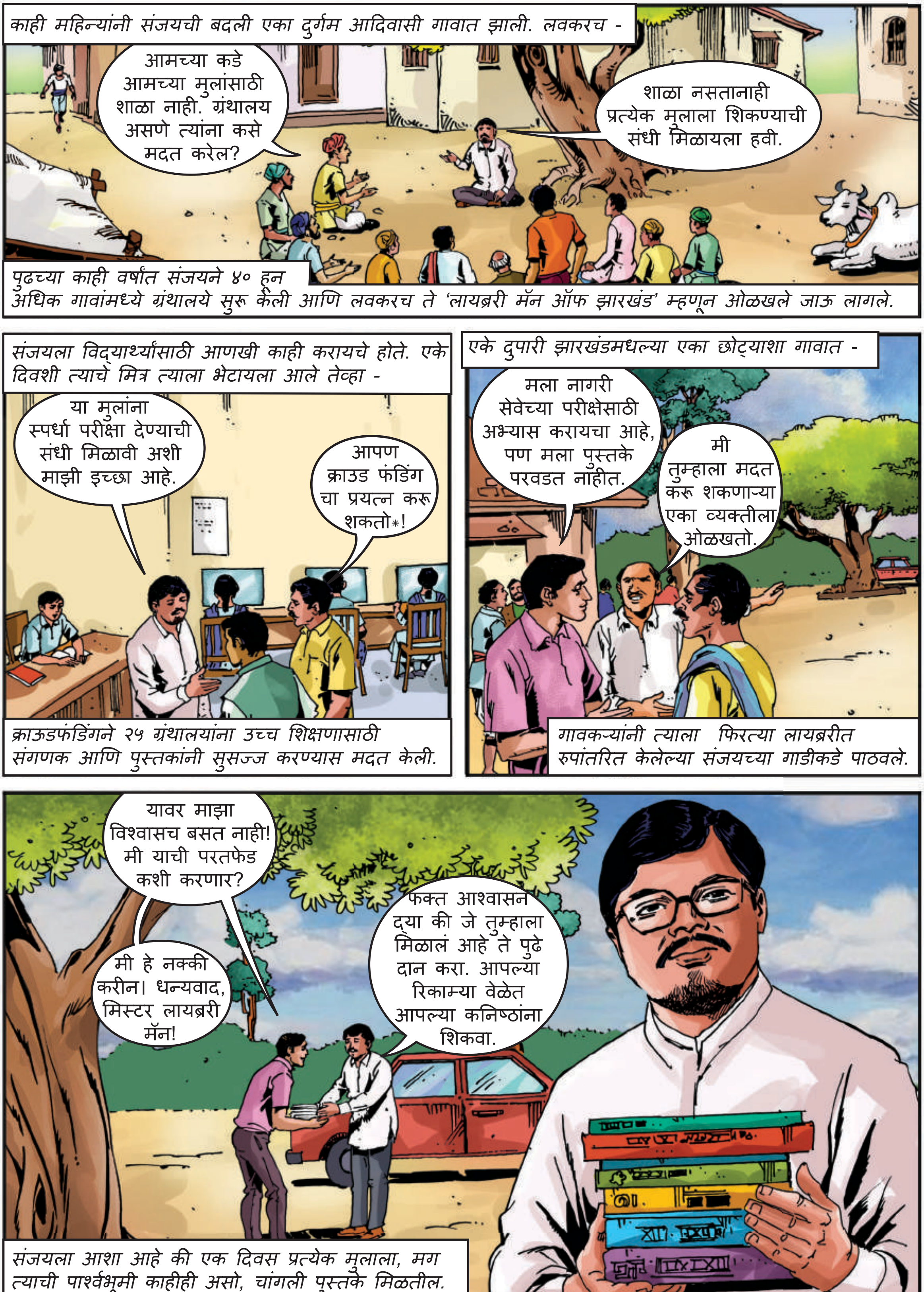

* इंटरनेटच्या साहाय्याने मोठ्या संख्येने लोकांकडून पैसे गोळा करणे.

हरिश्चंद्र सिंह.

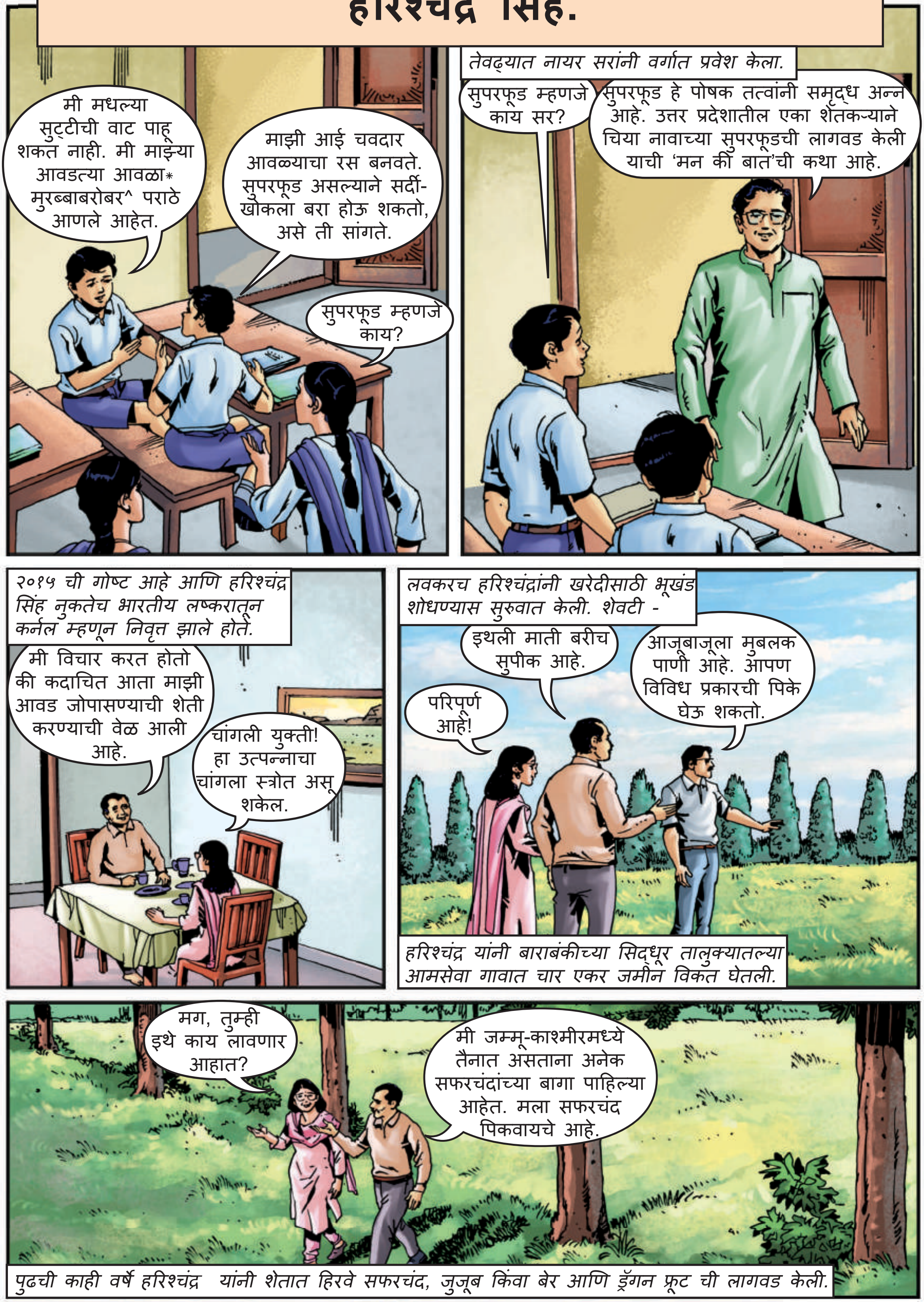

*भारतीय आवळा

^ साखर सिरपमध्ये आवळा संरक्षित

** उत्तर प्रदेशातील एक जिल्हा

हरिश्चंद्र सिंह.

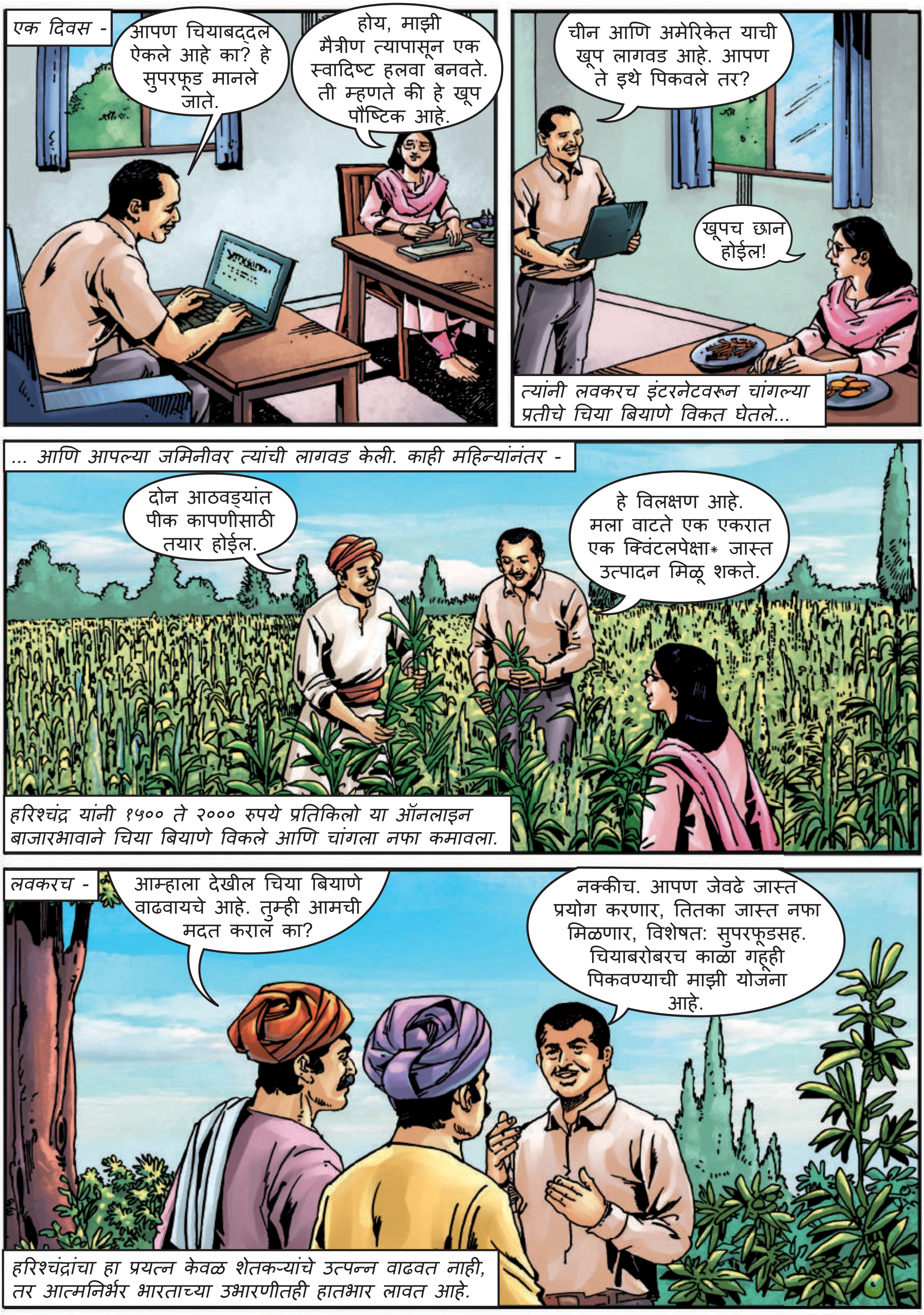

* एक क्विंटल म्हणजे १०० किलो.

सच्चिदानंद भारती।

*एक चळवळ जिथे गावकऱ्यांनी झाडांचे रक्षण करण्यासाठी त्यांना मिठी मारली.

^उत्तराखंडच्या चमोली जिल्ह्यातील एक शहर.

सच्चिदानंद भारती।

*उत्तराखंडच्या पौडी गढवाल जिल्ह्यातील एक गाव.
^उत्तराखंडमध्ये २५ किमी लांबीची पर्वतरांग.

** पाण्याचे खड्डे
^^पाणी वाचवा मोहीम

कालांतराने त्यांच्या प्रयत्नांना मोठे यश मिळाले.
सुखा रौला* आता वर्षभर वाहत असतो!
होय, पूर्वी तो पावसाळ्यात वाहत असे आणि नोव्हेंबरपर्यंत कोरडा पडत असे.
जलतलावांमुळे हे घडत आहे.
गावकऱ्यांनी त्यांच्या गाव गडखरकच्या नावावरून सुखा रौला चे नाव गडगंगा असे ठेवले.
जलतळ्यांबरोबरच सच्चिदानंदांनी पावसाचे पाणी अधिकाधिक साठवून जंगलांचे जतन करण्यासाठी डोंगरात शेकडो तलाव आणि कालवेही बांधले.
आता वर्षभर ओढ्यांचे पाणी आपण पिऊ शकतो.
सच्चिदानंद यांना उत्तराखंड हरित पुरस्कार २०११, महात्मा गांधी राष्ट्रीय पुरस्कार २०१३, इंदिरा गांधी पर्यावरण पुरस्कार २०१५ यासह अनेक पुरस्कारांनी सन्मानित करण्यात आले.
जून 2021 मध्ये, पंतप्रधान मोदींनी त्यांच्या मन की बात कार्यक्रमात सच्चिदानंद भारती आणि त्यांच्या प्रयत्नांचे कौतुक केले.
आज पौडी गढवाल डोंगरातील १५० गावांमध्ये ३० हजार पाण्याचे खड्डे आहेत.
पर्यावरणाची सेवा करून मला असे वाटते की, माझ्या आयुष्याने त्याचा हेतू साध्य केला आहे.
सच्चिदानंद आणि ग्रामस्थांनी ५० लाखांहून अधिक रोपे लावली आहेत. आणि पाण्याच्या खड्ड्यांमुळे जंगलाला लागलेली आग टळली

*कोरडी दरी

सिकारी टिसो

*मला माफ करा, ओडिया भाषेत
^आसाममधील सर्वात मोठ्या जिल्ह्यांपैकी एक
** कार्बी भाषेत अभिवादन

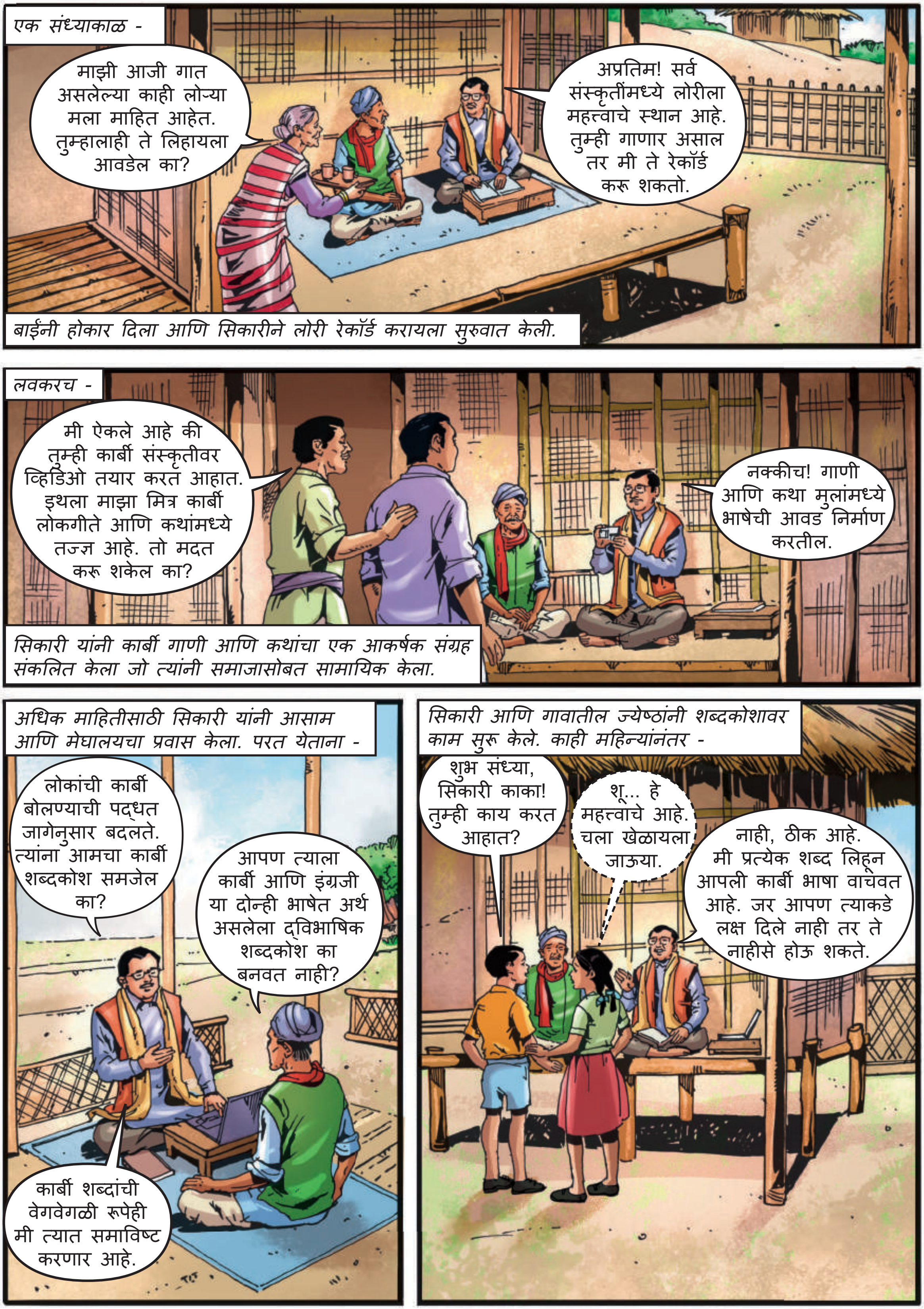
एक संध्याकाळ -
माझी आजी गात असलेल्या काही लोऱ्या मला माहित आहेत. तुम्हालाही ते लिहायला आवडेल का?
अप्रतिम! सर्व संस्कृतींमध्ये लोरीला महत्त्वाचे स्थान आहे. तुम्ही गाणार असाल तर मी ते रेकॉर्ड करू शकतो.
बाईंनी होकार दिला आणि सिकारीने लोरी रेकॉर्ड करायला सुरुवात केली.
लवकरच -
मी ऐकले आहे की तुम्ही कार्बी संस्कृतीवर व्हिडिओ तयार करत आहात. इथला माझा मित्र कार्बी लोकगीते आणि कथांमध्ये तज्ज्ञ आहे. तो मदत करू शकेल का?
नक्कीच! गाणी आणि कथा मुलांमध्ये भाषेची आवड निर्माण करतील.
सिकारी यांनी कार्बी गाणी आणि कथांचा एक आकर्षक संग्रह संकलित केला जो त्यांनी समाजासोबत सामायिक केला.
अधिक माहितीसाठी सिकारी यांनी आसाम आणि मेघालयचा प्रवास केला. परत येताना -
लोकांची कार्बी बोलण्याची पद्धत जागेनुसार बदलते. त्यांना आमचा कार्बी शब्दकोश समजेल का?
आपण त्याला कार्बी आणि इंग्रजी या दोन्ही भाषेत अर्थ असलेला द्विभाषिक शब्दकोश का बनवत नाही?
कार्बी शब्दांची वेगवेगळी रूपेही मी त्यात समाविष्ट करणार आहे.
सिकारी आणि गावातील ज्येष्ठांनी शब्दकोशावर काम सुरू केले. काही महिन्यांनंतर -
शुभ संध्या, सिकारी काका! तुम्ही काय करत आहात?
शू... हे महत्त्वाचे आहे. चला खेळायला जाऊया.
नाही, ठीक आहे. मी प्रत्येक शब्द लिहून आपली कार्बी भाषा वाचवत आहे. जर आपण त्याकडे लक्ष दिले नाही तर ते नाहीसे होऊ शकते.

*कार्बी भाषेतील मुले

^ आसाममधील आदिवासी भाषांच्या संवर्धनासाठी काम करणाऱ्या लोकांचा एक गट

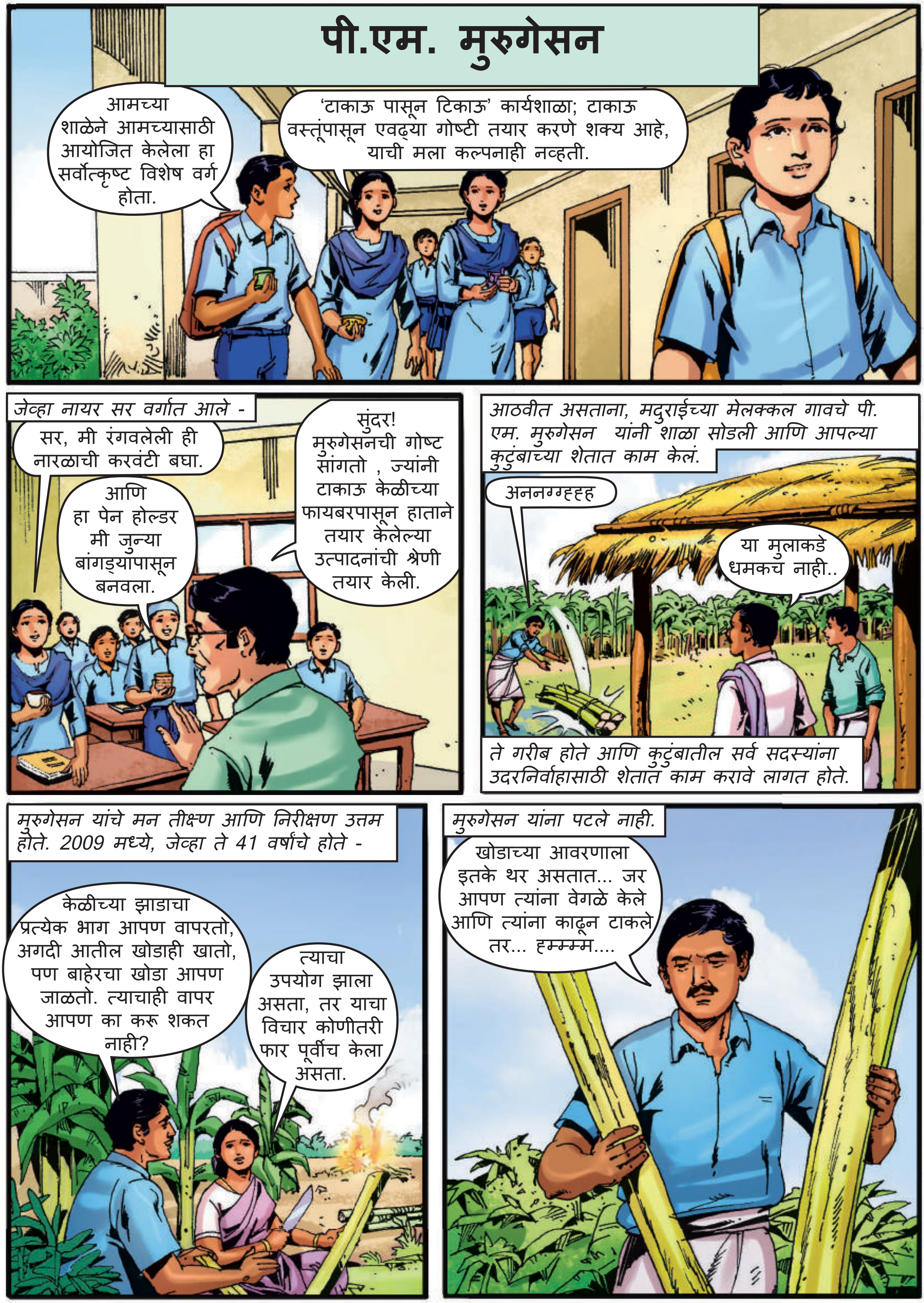
पी.एम. मुरुगेसन
आमच्या शाळेने आमच्यासाठी आयोजित केलेला हा सर्वोत्कृष्ट विशेष वर्ग होता.
'टाकाऊ पासून टिकाऊ' कार्यशाळा; टाकाऊ वस्तूंपासून एवढ्या गोष्टी तयार करणे शक्य आहे, याची मला कल्पनाही नव्हती.
जेव्हा नायर सर वर्गात आले -
सर, मी रंगवलेली ही नारळाची करवंटी बघा.
आणि हा पेन होल्डर मी जुन्या बांगड्यांपासून बनवला.
सुंदर! मुरुगेसनची गोष्ट सांगतो , ज्यांनी टाकाऊ केळीच्या फायबरपासून हाताने तयार केलेल्या उत्पादनांची श्रेणी तयार केली.
आठवीत असताना, मदुराईच्या मेलक्कल गावचे पी. एम. मुरुगेसन यांनी शाळा सोडली आणि आपल्या कुटुंबाच्या शेतात काम केलं.
अननग्ग्हहह
या मुलाकडे धमकच नाही..
ते गरीब होते आणि कुटुंबातील सर्व सदस्यांना उदरनिर्वाहासाठी शेतात काम करावे लागत होते.
मुरुगेसन यांचे मन तीक्ष्ण आणि निरीक्षण उत्तम होते. 2009 मध्ये, जेव्हा ते 41 वर्षांचे होते -
केळीच्या झाडाचा प्रत्येक भाग आपण वापरतो, अगदी आतील खोडाही खातो, पण बाहेरचा खोडा आपण जाळतो. त्याचाही वापर आपण का करू शकत नाही?
त्याचा उपयोग झाला असता, तर याचा विचार कोणीतरी फार पूर्वीच केला असता.
मुरुगेसन यांना पटले नाही.
खोडाच्या आवरणाला इतके थर असतात... जर आपण त्यांना वेगळे केले आणि त्यांना काढून टाकले तर... हम्म्म्म....

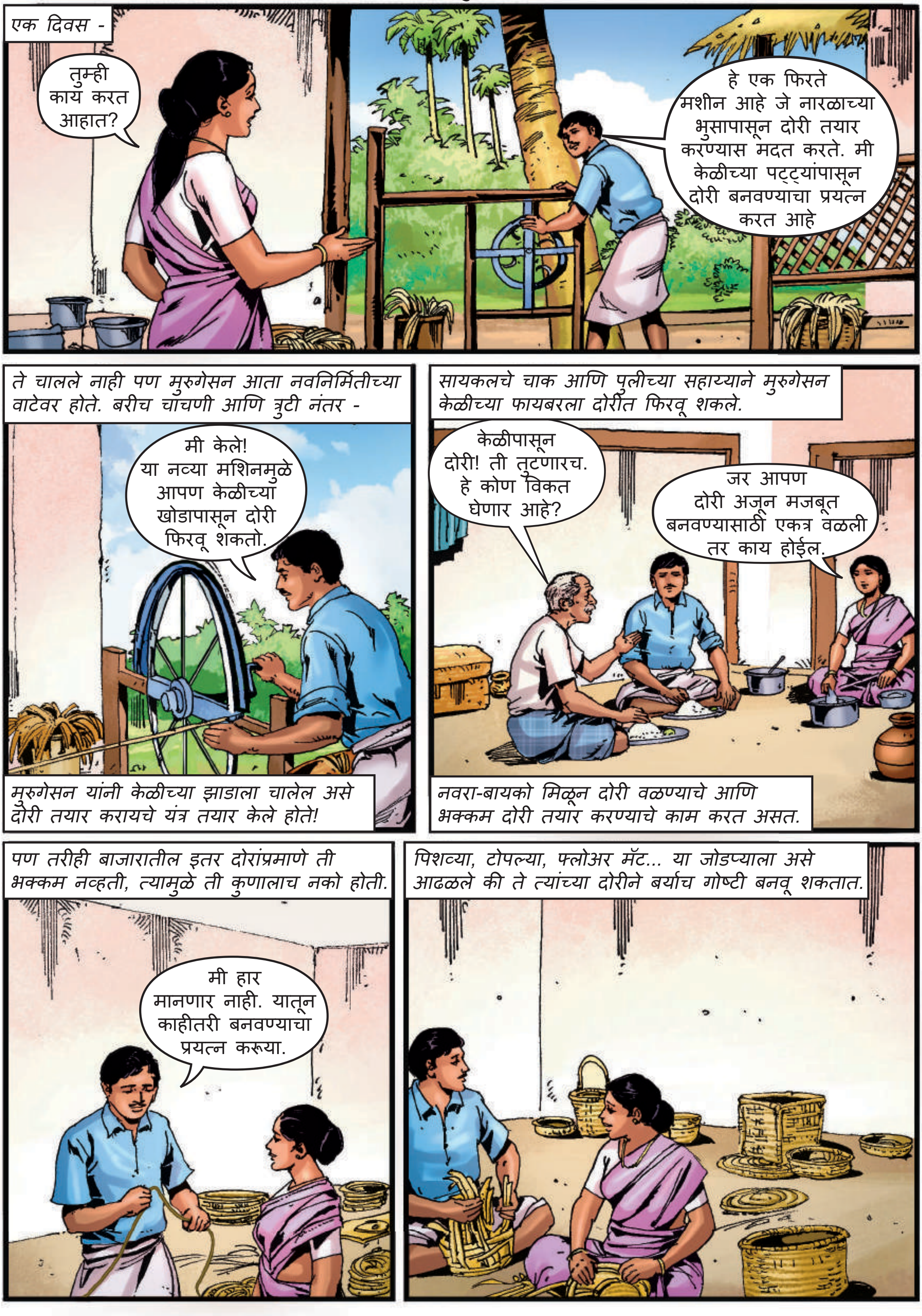
एक दिवस -
तुम्ही काय करत आहात?
हे एक फिरते मशीन आहे जे नारळाच्या भुसापासून दोरी तयार करण्यास मदत करते. मी केळीच्या पट्ट्यांपासून दोरी बनवण्याचा प्रयत्न करत आहे
ते चालले नाही पण मुरुगेसन आता नवनिर्मितीच्या वाटेवर होते. बरीच चाचणी आणि त्रुटी नंतर -
मी केले! या नव्या मशिनमुळे आपण केळीच्या खोडापासून दोरी फिरवू शकतो.
मुरुगेसन यांनी केळीच्या झाडाला चालेल असे दोरी तयार करायचे यंत्र तयार केले होते!
सायकलचे चाक आणि पुलीच्या सहाय्याने मुरुगेसन केळीच्या फायबरला दोरीत फिरवू शकले.
केळीपासून दोरी! ती तुटणारच. हे कोण विकत घेणार आहे?
जर आपण दोरी अजून मजबूत बनवण्यासाठी एकत्र वळली तर काय होईल.
नवरा-बायको मिळून दोरी वळण्याचे आणि भक्कम दोरी तयार करण्याचे काम करत असत.
पण तरीही बाजारातील इतर दोरांप्रमाणे ती भक्कम नव्हती, त्यामुळे ती कुणालाच नको होती.
मी हार मानणार नाही. यातून काहीतरी बनवण्याचा प्रयत्न करूया.
पिशव्या, टोपल्या, फ्लोअर मॅट... या जोडप्याला असे आढळले की ते त्यांच्या दोरीने बर्याच गोष्टी बनवू शकतात.

लवकरच मुरुगेसन यांनी एमएस रोप प्रॉडक्शन सेंटर नावाची कंपनी स्थापन केली. त्यांचे दोन जणांचे छोटेसे युनिट दहापर्यंत वाढले. परंतु, दोरी बनविणे ही अत्यंत वेळखाऊ प्रक्रिया होती.
आम्ही सर्व जण दिवसभर काम करतो पण काहीच उत्पादन घेत नाही. मशीन हाताने चालवण्याऐवजी मी त्याला मोटर जोडली तर?
ही प्रक्रिया अधिक वेगवान झाली आणि मुरुगेसन यांनी आपल्या कल्पनेचे पेटंट घेतले. 2016 मध्ये त्यांनी एक नवीन मशीन तयार केले जे एकाऐवजी सहा रोल दोरी बनवू शकते.
आता आम्ही २५,००० मीटर दोरी बनवत आहोत! आधी आम्ही फक्त २,५०० बनवीत होतो.
आम्ही अनेक महिलांना नोकऱ्या दिल्या आहेत. त्यामुळे मला खूप आनंद होतो.
लवकरच ३५० हून अधिक महिला या प्रक्रियेत सहभागी झाल्या.
मुरुगेसन यांनी एक स्वयंचलित मशीन देखील डिझाइन केली जी दोरी बनवू शकते आणि ती जोडू शकते. तो लवकरच उत्पादनांची निर्यातही करत होता.
क्लायंट मला विचारत आहे की मला माझी उत्पादने कोणत्या किंमतीला विकायची आहेत! शेतकऱ्याला कोणी ही किंमत विचारत नाही, हे आश्चर्यकारक आहे
मुरुगेसनची उत्पादने बायोडिग्रेडेबल आणि प्लास्टिकला किफायतशीर पर्याय आहेत. त्यांच्या कृषी-नाविन्यपूर्णतेसाठी त्यांना अनेक राष्ट्रीय आणि राज्य पुरस्कार मिळाले आहेत. ते आता लोकांना या प्रक्रियेचे प्रशिक्षण देतात आणि सरकारसाठी त्यांची यंत्रे देखील तयार करतात.
2021 मध्ये पंतप्रधान मोदींनी कचऱ्याचे संपत्तीत रूपांतर केल्याबद्दल आणि शेतकऱ्यांसाठी अतिरिक्त उत्पन्नाचा मार्ग मोकळा केल्याबद्दल मन की बातमध्ये त्यांचे कौतुक केले.

मन की बात

खंड ३

'मन की बात'च्या तिसऱ्या खंडात आजूबाजूच्या लोकांचे जीवन सुधारण्यासाठी झटणाऱ्या विविध क्षेत्रांतील नागरिकांवर झोत टाकण्यात आला आहे.

जेव्हा कोव्हिड-19 आला आणि श्रीनगरच्या तलावांवर राहणारे लोक आजारी पडत होते, तेव्हा तारिक अहमद पतलू यांनी त्यांना किनाऱ्यावर नेण्यासाठी बोट ॲम्ब्युलन्स तयार केली.

मोन शुगू ही कागद बनवण्याची एक हजार वर्षे जुनी आदिवासी कला असून ती लोप पावत चालली होती. अरुणाचल प्रदेशातील मालिंग गोम्बू हे त्याच्या पुनरुज्जीवनाचे नेतृत्व करणारे आणि डझनभर लोकांना रोजगार देणारे व्यक्तिमत्व होते.

समुद्रसपाटीपासून १४,००० फूट उंचीवर कलिंगड उगवल्याचे तुम्ही ऐकले आहे का? लडाखमधील नावीन्यपूर्ण शेतकरी उरगेन फुंसोग यांनी तसे आणि बरेच काही केले आहे.

पंतप्रधान नरेंद्र मोदी यांच्या लोकप्रिय रेडिओ कार्यक्रमातून घेतलेल्या या सामान्य माणसांच्या कथा आहेत ज्यांनी विलक्षण गोष्टी केल्या आहेत.

₹90

www.amarchitrakatha.com
ISBN 978-81-19242-88-7
9 788119 242887